

УДК 343

I. Khar

THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF A SUBJECT OF PROPERTY CRIMES

I. O. Khar

*кандидат юридичних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. Питання, що стосуються суб'єкта злочину проти власності, мають важливе значення для теорії кримінального права та правозастосовної практики правоохоронних органів і суду й потребують подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, що стосуються суб'єкта злочину, передбаченого стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України, розглядали такі вчені, як: А.А. Вознюк, Л.М. Кривоченко, М.І. Панов, П.С. Матишевський, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський, В.Я. Горбачевський, І.А. Вартилицька, О.В. Микитчик, В.С. Плугатир, М.В. Плугатир, В.К. Матвійчук, В.Г. Павлов та інші. Однак зазначені питання до цього часу не отримали свого належного дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні суб'єкта злочину проти власності.

Основні результати дослідження. Проблема суб'єкта злочину має певну теоретичну розробку в кримінально-правовій науці [1, с. 137–147; 2, с. 23–28; 3, с. 8; 4, с. 58; 5, с. 20; 6, с. 3–4; 7, с. 1–260; 8, с. 30; 9, с. 1–318; 10, с. 1–36; 11, с. 133; 12, с. 82–84; 13, с. 130–141; 14, с. 232; 15, с. 1–104; 16, с. 1–189]. Суб'єктом злочину кримінальне право визнає фізичну осудну особу (людину), яка досягла до моменту вчинення злочину певного віку, що вимовно вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і здатна понести за нього кримінальну відповідальність [17, с. 348]. Необхідно зазначити, що вперше в КК України 2001 р. у ч. 1 ст. 18 дається законодавче визначення суб'єкта злочину: «Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до цього Кодексу, може настати кримінальна відповідальність» [18], а також сформульоване визначення спеціального суб'єкта – ч. 2 ст. 18 КК України: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може настати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [18]. Відсутність будь-якої з ознак загального, а для спеціального –

ознак спеціального суб'єкта злочину виключає склад конкретного злочинного діяння й застосування до особи покарання. Ці вимоги стосуються і злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України. Така значущість суб'єктів злочину потребує додаткового їх дослідження й, зокрема, більш чіткої класифікації.

Аналіз юридичної, філософської, медичної і психологічної літератури окреслив основні теоретичні й методологічні проблеми вчення про суб'єкт злочину в науці кримінального права. З дослідження цієї літератури видно, що під методологією розуміють насамперед вчення щодо принципів побудови, форм і способів науково-пізнавальної діяльності, вчення про структуру, логічної організації, а також щодо методів і засобів цієї діяльності [19, с. 164]. Виходячи із зазначеного, слід погодитися з думкою В.Г. Павлова, що методологія дає змогу представити вчення про суб'єкт злочину взагалі, а також, на нашу думку, про суб'єкт досліджуваного злочину з історико-філософських, правових і теоретичних позицій, допомагає визначити найбільш перспективні напрями цього вчення, глибше пізнати логіку існуючих проблем, виявити й закріпити важливі пріоритети в їх дослідженні [9, с. 12]. З огляду на вищезазначене, ми переконані, що у пропонованому дослідженні потрібно зупинитися на деяких теоретичних і методологічних положеннях суб'єкта злочину. Крім того, досконале вирішення проблеми суб'єкта злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України, неможливе без осмислення теоретичних і методологічних проблем дослідження суб'єкта злочину та дискусійних питань вчення про суб'єкт злочину.

Термін «методологія» в літературі в широкому розумінні використовується як філософське вчення про методи пізнання [20, с. 365–367]. У вузькому розумінні під методологією розуміють сукупність пізнавальних засобів, розроблених на основі принципів всезагальної методології, що мають методологічне значення в конкретній сфері пізнання і практики [21, с. 13–14]. Крім того, під методологією розуміють систему принципів наукового дослідження, оскільки методологія визначає, якою мірою зібрані факти можуть слугувати й відповідати об'єктивному знанню [22, с. 24].

Маючи достатньо аргументовані визначення та підходи і провівши аналіз юридичної, філософської, медичної і психологічної літератури, окреслимо основні теоретичні й методологічні проблеми вчення про суб'єкт злочину в науці кримінального права, а також ті, що стосуються і суб'єкта злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України.

Виходячи з викладеного, слід констатувати той факт, що формування цілого ряду методологічних основ вчення про суб'єкт злочину пов'язане з теоріями і правовими поглядами І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля, Л. Фейєрбаха, І.Г. Фіхте та інших дослідників права, які мали великий вплив на розвиток правової думки в Україні. Так, у філософії І. Канта інтерес викликає осмислення злочину і особи, що його вчинила; переконання, що злочин вчиняється за бажанням людини (за рішенням її волі); що суб'єкт злочину (як фізична особа) володіє свободою волі [23, с. 120–137]. Натомість за кримінально-правовою

теорією Г.В.Ф. Гегеля, злочинець – не просто об'єкт каральної влади держави, а суб'єкт права; воля і мислення являють собою щось єдине, оскільки воля не що інше, як мислення, яке перетворює себе в наявне буття і при цьому наявність волі є загальною умовою інкримінування; осудність як властивість особи, що вчинила злочин, свідчить про те, що суб'єкт, як мисляча істота, знав і хотів діяти певним чином [24, с. 89–165]. Л. Фейєрбах вважав, що злочин вчиняється не з чуттєвих спонукань, а зі свавілля вільної волі (як дія вільної волі злочинця) [25, с. 16–30]. І.Г. Фіхте наполягав на тому, що злочин залежить від свободи волі людини [26, с. 165].

З твердженнями А.А. Піонтковського стосовно того, що кримінально-правові погляди І. Канта на проблему суб'єкта злочину були ідеалістичними, слід погодитися, натомість це ж питання розглядалося Г.В.Ф. Гегелем по суті у сфері абстрактного права, а погляди Л. Фейєрбаха були антиісторичними, тобто в їх основі лежить методологія критичної філософії [26, с. 17].

Багато питань, у тому числі й тих, що стосуються суб'єкта злочину і відображені у філософії І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля, І.Г. Фіхте, в подальшому розроблялися і досліджувалися різними правовими школами. Так, найвидатнішими теоретиками класичної школи кримінального права, що виникла в Європі у другій половині XVIII ст. – початку XIX ст., разом із Л. Фейєрбахом, були К. Біндінг (Німеччина), Н. Россі, О. Гарро (Франція). В Україні такий напрям виник у XIX–XX ст., і очолив його професор А.Ф. Кістяковський. У Росії представниками цього напрямку були М.С. Таганцев, Н.Д. Сергієвський. Ця школа кримінального права базувалася на метафізичній ніким і нічим не зумовленій свободі волі особи і відсутності кримінальної відповідальності неосудних. Протилежних поглядів дотримувалися представники антропологічної школи кримінального права, що виникла в кінці XIX ст. (засновники: Ч. Ломброзо, Р. Гарофало, Е. Феррі та ін.). Спираючись на методологію вульгарного матеріалізму і позитивізму, заперечуючи повністю вольову діяльність, антропологи виробили вчення про злочинну людину. Іншими словами, представники антропологічної школи кримінального права стверджували, що злочини вчиняються незалежно від суспільних умов і, як правило, природженими злочинцями. Представники соціологічної школи кримінального права (кінець XIX ст. – початок XX ст.) А. Прінс, І.Я. Фойніцький та ін. виступили проти визнання свободи волі злочинця, наполягаючи, що його дії зумовлені соціальними факторами злочинності [27, с. 30]. По суті, соціологи заперечували інститути кримінального права, вчення про склад злочину, не проводили різниці між поняттями «осудність» і «неосудність». Злочинне діяння розглядалося як вчинок розумної людини. Методологією цієї школи були філософія прагматизму і позитивізму. Представники соціологічної школи кримінального права вважали, що будь-який злочин вчиняється фізичною особою (людиною).

Якщо розглядати проблеми дослідження суб'єкта злочину з позиції методології теоретичних концепцій в українському і російському кримінальному праві, то, незважаючи на різне ставлення дореволюційних вітчизняних криміналістів до філософських і кримінально-правових теорій, у більшості

своїй вони були єдині в тому, що суб'єктом злочину може бути тільки фізична особа, і виступали проти кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Проблема осудності і неосудності особи, яка вчинила злочин, є однією з основних у теорії кримінального права щодо суб'єкта злочину, і вирішувалася ця проблема представниками різних шкіл по-різному. Що ж стосується віку суб'єкта як однієї з головних його ознак, то дослідження зводилося до різних класифікацій злочинних елементів або до розгляду їх вікових особливостей з позиції особистісних особливостей злочинця. Звичайно, вивчення свободи волі, осудності, неосудності та інших питань, що пов'язані з поведінкою людини в суспільстві, неможливо обґрунтувати і вирішити поза проблемою суб'єкта злочину, з якою тісно пов'язані різні інститути кримінального права [28, с. 115; 9, с. 17–18].

В історичному аспекті, на нашу думку, інтерес становить методологічний і теоретичний аналіз суб'єкта злочину в кримінальному праві і кримінальному законодавстві в радянський період розвитку СРСР та його складової – Української РСР. Так, правильно вважає Ю.А. Красіков, що після жовтневого перевороту доктрина соціалістичного права увібрала в себе реакційні положення соціологічної школи права, перекутивши багато в чому класичний напрям [28, с. 35]. У перші роки існування радянської держави увага до вивчення суб'єкта злочину юристами майже не приділялася. Це пояснюється тим, що кримінальне законодавство потребувало кардинальних змін [9, с. 18]. У цей період наука кримінального права з нових методологічних позицій стала вирішувати завдання з переосмислення кримінально-правових теорій, у тому числі й тих, що стосуються суб'єкта злочину.

У радянській період значний внесок у розвиток теорії і методології з проблем суб'єкта злочину зробили Я.М. Брайнін, В.С. Орлов, А.А. Піонтковський, А.М. Трайнін, І.І. Карпець, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, Н.С. Лейкіна, Р.І. Міхеєв, В.Л. Тацій, С.С. Яценко, П.С. Матишевський, О.Я. Светлов та інші. Але у зв'язку з відсутністю в теорії кримінального права послідовного, стрункого вчення про суб'єкт злочину, вченими допускалися методологічні помилки в характеристиці його ознак. Традиційно суб'єкт злочину характеризувався у вигляді одного з елементів складу злочину [9, с. 18]. На думку О.Ф. Шишова, у підручнику з кримінального права 1938 р. була допущена ще одна методологічна помилка, яка полягала в тому, що соціальна суть інституту вини розглядалася в розділі «Суб'єкт злочину» [27, с. 87].

Загальноновизнаною думкою є та, що висвітлення питань методології в кримінально-правових дослідженнях і літературі цього ж напрямку щодо суб'єкта злочину обмежувалося лише вказівкою авторів на діалектичний матеріалізм як всезагальний метод наукового пізнання, а приватно-наукові методи залишалися поза увагою і потребували дослідження.

Важливе значення для розуміння теоретичних і методологічних проблем поняття «суб'єкт злочину» мало дослідження радянськими та сучасними фахівцями в галузі кримінального права філософського поняття свободи волі в її матеріалістичному розумінні, а також таких ознак суб'єкта злочину, як вік, осудність і неосудність.

У науці кримінального права, як зазначалося раніше, склад злочину є необхідною і достатньою підставою притягнення осудної особи, що вчинила злочин, з урахуванням встановленого законом віку до кримінальної відповідальності. Структурну основу складу злочину становлять: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона [29, с. 162]. Водночас А.М. Трайнін наполягав на тому, що суб'єкт злочину не може розглядатися в системі елементів складу злочину, оскільки людина не є елементом вчиненого нею злочинного діяння [30, с. 191]. Позиція А.М. Трайніна не здобула широкого визнання серед теоретиків кримінального права. Оспорювалося в теорії кримінального права і твердження, що осудність і вік суб'єкта злочину не можна розглядати як ознаки, що належать до складу злочину (А.Н. Трайнін, Б.С. Нікіфоров та ін.). На переконання Н.С. Лейкіної, включення осудності і віку до основних ознак суб'єкта не є перетворенням злочинця в елемент вчиненого ним злочинного діяння, а є можливістю спробувати дати більш об'єктивну і всебічну характеристику конкретного складу злочину [31, с. 229–234]. Проте, на думку В.Г. Павлова, з якою слід погодитися, така позиція Н.С. Лейкіної є сумнівною [9, с. 19].

Важливою теоретичною основою в дослідженні суб'єкта злочину є вік, встановлений у законі, як обставина, що визначає настання кримінальної відповідальності за вчинене. Вік як ознака суб'єкта злочину глибоко вченими практично не вивчена. Складність цієї проблеми полягає в тому, що вона пов'язана не тільки з природними, біологічними, але й із соціально-психологічними властивостями людини, які мають враховуватися законодавцем при встановленні вікових меж для притягнення до кримінальної відповідальності. На певних історичних етапах вік, з якого наставала кримінальна відповідальність, встановлювався законодавцем по-різному. Досить низькі межі настання кримінальної відповідальності зберігалися тривалий час.

Загальна кримінальна відповідальність, згідно з чинним КК України, настає з 16 років, хоча на практиці і в теорії кримінального права це питання вирішується неоднозначно. Справа в тому, що за деякі злочини, не обумовлені в законі, кримінальна відповідальність може наставати з 18 років або з 25 років. Це положення реалізується, коли мова йде про спеціальний суб'єкт злочину. У зв'язку з цим виникає необхідність навести в кримінальному законі конкретний перелік норм, що передбачають настання кримінальної відповідальності з 18 або з 25 років. Від віку, на нашу думку, залежить і структура складу злочину.

Одним із аспектів дослідження суб'єкта в теорії кримінального права є його осудність, тобто такий психічний стан, коли особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [17, с. 204].

Важливим аспектом дослідження суб'єкта злочину і, зокрема, суб'єкта злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України, є вивчення такого складного питання в науці кримінального права і кримінології, як співвідношення понять «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця», які іноді ототожнюються. Методологічною основою дослі-

дження цієї проблеми є як поглиблене вивчення самого злочинного діяння на різних етапах розвитку нашої держави, так і вдосконалення кримінального законодавства з метою збільшення ефективної боротьби зі злочинністю, у тому числі із злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості. Поняття «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця» хоча й близькі, але не збігаються.

Крім того, вони мають різний обсяг, а саме: поняття «суб'єкт злочину» вужче, ніж поняття «особистість злочинця» [9, с. 23]. Поняття «суб'єкт злочину» ґрунтується на конкретних положеннях, сформульованих у кримінальному законі, і виходить із методологічних передумов філософських і кримінально-правових теорій [9, с. 23]. «Суб'єкт злочину» – це термін кримінально-правовий, який скоріше визначає юридичну характеристику особи, що вчинила злочин, і відрізняється від кримінологічного поняття «особистість злочинця» [9, с. 23]. Натомість термін «особистість злочинця» як більш об'ємне поняття, розкривається через соціальну суть особи, а також через складний комплекс ознак, властивостей, зв'язків, відносин, моральний і духовний світ, взятих у взаємодії з індивідуальними особливостями і життєвими фактами, що лежать в основі злочинної поведінки [9, с. 23].

Крім того, стосовно суб'єкта злочину також існує проблема класифікації. Адже, як відомо, в юридичній літературі існують різні погляди на класифікацію суб'єктів злочину. Деякі автори стверджують, що ними можуть бути як приватні, так і службові особи [32, с. 36; 33, с. 522; 13, с. 131–141]. Інші вважають, що суб'єктами злочинів можуть бути будь-які особи [34, с. 9; 35, с. 22]. Існує думка, що суб'єктом злочину можуть бути як громадяни, так і службові особи [36, с. 42]. У теорії кримінального права суб'єкти злочинів також класифікуються на загальний і спеціальний [37, с. 830–899; 11, с. 120].

Така суперечлива класифікація суб'єктів злочину, їх тлумачення в науці кримінального права та судовій практиці не може надати допомоги судам і правоохоронним органам у справі боротьби зі злочинними проявами. Положення, що склалося, зумовлює необхідність більш поглибленого дослідження суб'єкта злочину і, зокрема, суб'єкта злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості.

З цією метою насамперед звернемося до термінології, що використовується дослідниками для позначення суб'єкта конкретного злочинного діяння. Так, В.В. Сташис, В.Л. Тацій, А.А. Піонтковський, В.А. Широков, Г. Вольфман, Б.М. Леонтьев, С.Б. Гавриш та ін. при визначенні суб'єкта злочину використовують термін «приватна особа». Автор статті підтримує позицію В.К. Матвійчука, що поняття «приватна особа» не зовсім точно відображає той зміст, який названі автори йому намагаються надати [38, с. 70]. Перш ніж зробити спробу пояснити свою точку зору на це поняття, слід відзначити, що в кримінальному праві зміст терміна «приватна особа» до цього часу не був розроблений. Ним автори існуючих підручників з кримінального права, курсів кримінального права, монографічної літератури, навчальних посібників і статей називають суб'єктів складів злочинів, передбачених Особливою частиною Кримінального кодексу України та кримінальних кодексів близького зарубіж-

жя. При цьому не дають пояснення, на відміну від поняття «службова особа», якими ж ознаками повинна володіти приватна особа. Разом з тим, розробка ознак приватної особи має не тільки теоретичне, але й істотне практичне значення, на чому акцентував увагу В.К. Матвійчук [38, с. 70], тому ми спробуємо аргументувати цю позицію при визначенні суб'єктів злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України. Щоб отримати більш або менш вичерпну на це питання відповідь, важливо дійсно дати тлумачення терміна «приватна особа», з'ясувати, який зміст в нього вкладається, і що, власне, під ним треба розуміти, як його треба аргументувати. Згідно зі «Словарем русского языка» С. Ожегова, слово «частый, – ое» означає «являющийся отдельной частью чего-либо, не общий, не типичный. Личный, не общественный, не государственный» [39, с. 717]. Близьке за значенням, хоча й вужче тлумачення терміна «приватний» пропонує «Толковый словарь русского языка» В. Даля: «частный, особенный, личный, ...; противополо. общий, общественный, ..., казенный, служебный» [40]. Дещо схоже розуміння терміна «приватний» пропонується у Великому тлумачному словнику сучасної української мови: «Який належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний. Який стосується окремої особи (осіб) особистий // перев., у сполуч. зі сл. Життя. Не пов'язаний зі службовою або суспільною діяльністю. Який не має офіційного значення. ...виконується поза державною службовою. ..який не перебував на державній службі... Приватним способом: а) неофіційно; б) для окремої особи або поза державною службою...» [41, с. 926].

З існуючих тлумачень терміна «приватна», наведених у словниках, звичайно ще не можна визначити ознаки приватної особи. Для реалізації цієї мети необхідно додатково скористатись положеннями, наведеними в чинному кримінальному законодавстві (ст. 364 КК України), як це робить В.К. Матвійчук у своїх працях, а саме: ознаками службової особи, а також ознаками неслужбової особи. Порівнюючи вказані ознаки й правові, що є на практиці, які належать як до службової особи, так і до неслужбової, використовуючи для пояснення тлумачення терміна «приватна», наведені у словниках, спробуємо визначити ознаки суб'єкта приватної особи як суб'єкта злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України.

Найбільш прийнятими, на наш погляд, є визначення і обґрунтування ознак суб'єкту злочину через діяльність і функції суб'єкта [38, с. 70–71], тобто функціональну діяльність такої особи. Зазначена позиція В.К. Матвійчука потребує лише певного уточнення, яке повинно мати таке наповнення: «крім діяльності і функцій суб'єкта (функціональної діяльності такої особи) ще необхідно в зазначеній динаміці врахування і відповідного статусу суб'єкта». Щодо службових осіб, які дають вказівку на вчинення злочину або які його вчиняють особисто, то їх діяльність, згідно зі ст. 364 КК України, стосується здійснення постійно чи тимчасово функцій представників влади, а також того, що вони обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях, незалежно від форми власності, посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням [18]. Суть однієї

функції, як це зрозуміло, виражається в безпосередньому управлінні людьми, виробничими, виховними, організаційними або технологічними процесами [42, с. 30–31; 43, с. 62–63; 44, с. 491–495]. Друга – охоплює коло обов'язків, пов'язаних із розпорядженням і управлінням державним, колективним або приватним майном, засобами виробництва тощо [43, с. 62–63; 44, с. 495].

У частини суб'єктів, як свідчить це дослідження, функції та статус службової особи відсутні. Ми вважаємо, що неможливо дати всебічне і об'єктивне визначення суб'єктів досліджуваних складів злочину (в частині, що стосується неслужбової особи) без розкриття змісту виробничих і професійних функцій, які такий суб'єкт виконує під час вчинення злочину, а також статусу такої особи. Ними є: 1) виробничі функції, у процесі яких відбувається процес виробництва; 2) професійні функції – відносно постійний вид трудової діяльності, яка передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навичок; 3) коло обов'язків такого працівника регламентується трудовим договором, контрактом, службовою інструкцією або іншими нормативно-відомчими актами [43, с. 62–63]. Цю точку зору В.К. Матвійчука, якої ми дотримуємося, необхідно ще доповнити ознакою статусу: «працівник не має статусу службової особи і повноважень державно-владних». Більш детальне вивчення їх змісту не входить до предмета цього дослідження. Проте відзначимо, що в кожному конкретному випадку вчинення злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України, правоохоронні органи та суд у своїй діяльності мають встановлювати як статус суб'єкта злочину, так і функціональні обов'язки такої особи з тією метою, щоб не допустити ототожнення державно-владного статусу і функцій службової особи з відсутністю такого статусу в поєднанні з функціями виробничо-професійного характеру, а також зазначити і виявити відсутність вищезазначених функцій і статусу, коли мова йде про суб'єктів злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України, тобто коли ці злочини, вчиняються приватною особою.

Як передбачалося вище, розглядаючи в динаміці дії службової і неслужбової особи, а також правові наслідки їх діянь, ми можемо розпочати аналіз ознак приватної особи як можливих суб'єктів злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України. Приватна особа, як показує вивчення нами кримінальних справ за 2005–2015 рр., досліджуваних вище злочинів, вчиняла їх у відриві з вищезазначеними функціями службової і неслужбової особи, тобто не у зв'язку з роботою, що виконувалась, або зі службовими повноваженнями чи професійними функціями, або зі службовим становищем. Ми приєднуємось до думки В.К. Матвійчука, що така особа вчиняє злочин за своєю особистою ініціативою, у своїх приватних інтересах [45, с. 63], але доповнивши цю думку таким змістом: «Така особа вчиняє злочин поза функціями і статусом службової та неслужбової осіб, діючи як приватна особа не в інтересах суспільства».

Ми згодні з позицією В.К. Матвійчука, що поняття «приватна особа» і «службова особа» належать до різних систем відліку і їх (ці поняття) не можна порівнювати і протиставляти, а тому методологічно правильним буде, якщо

конкретні системи розглядаються в конкретних умовах (тобто в системі досліджуваних суспільних відносин) [42, с. 63], а саме: які охороняються стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України. Отже, повнота поняття «суб'єкт злочину» виявляється в тому, що воно повинно мати повноту обсягу цього поняття (тобто має бути відсутня пустота, відсутність наповнення цього поняття). З цього приводу слід погодитися з позицією В.К. Матвійчука і положеннями формальної логіки, що при діянні певного поняття, а саме: «суб'єкт злочину», сума обсягів понять-дільників: «службова», «неслужбова» і «приватна» особа має бути дорівнювати обсягу поняття, що ділиться [42, с. 64]. Таким чином, можна дати визначення приватної особи як суб'єкта злочину: це фізична осудна особа, якій виповнився до моменту вчинення злочину вік кримінальної відповідальності, яка вчиняє злочин, не маючи функції та статусу службової особи, не перебуває в трудових відносинах, діє як приватна особа не в інтересах суспільно корисної діяльності.

Виходячи з означеного вище, не можна погодитися з С.Б. Гавришем щодо заперечення ним виділення такого суб'єкта злочину, як приватна особа, і ототожнення ним приватної особи та неслужбової, де він прямо зазначає, що «приватна особа і є неслужбовою» [46, с. 48]. Таке положення навіть мало законодавче оформлення в ст. 155-2 КК УРСР 1960 року. Зазначене має бути враховане і в чинному законодавстві, адже посягання на відносини, що забезпечують умови з охорони чужої власності неслужбовою або службовою особами, що пов'язане з їх функціями і становищем, свідчить про більшу суспільну небезпечність їх діяння, ніж того, яке вчинила приватна особа. Щодо положень, на яких наполягає С.Б. Гавриш, зазначаючи, що громадянин України чи особа без громадянства й іноземний громадянин не є приватними особами, а представляються як спеціальні суб'єкти [46, с. 48], то з ними не можна погодитися, оскільки вони стають спеціальними суб'єктами лише в конкретних передбачених законом випадках, як такі, а не взагалі.

Отже, ми дослідили ознаки приватної, неслужбової і службової особи та спробували довести до несуперечності поняття «суб'єкт злочину».

Дещо іншою термінологією при визначенні суб'єкта злочину користуються В. Пакутін і П. Повеліцина. Так, для позначення можливих суб'єктів конкретного злочину ними використовується поняття «громадяни» разом зі службовими особами [47, с. 28; 48, с. 11]. Правильну позицію в цьому питанні займає В.К. Матвійчук, який зазначає, що «використання терміна «громадяни» в поєднанні зі службовими особами як складовими суб'єкта злочину є неправомірним» [43, с. 63]. Дійсно, таке поєднання можливих суб'єктів окремого складу злочину призводить спричиняє певну логічну помилку, тобто невідповідності членів поділу і їх пересіченню, перетину [43, с. 63], і, на нашу думку, призводить до повного відторгнення їх один від одного, адже очевидно, що службові особи є також громадянами. Крім того, при такому поєднанні вбачається і друга логічна помилка – неповнота поділу [43, с. 63], що є істотною методологічною помилкою. Автори, виходячи з механізму логіки мислення, використовуючи поняття «громадяни», не включають як можливих

суб'єктів злочину осіб без громадянства, іноземних громадян, неслужбових і приватних осіб. Це ще раз підтверджує нашу позицію щодо суб'єкта злочину.

Цікавий типовий підхід до визначення суб'єкта окремого злочину пропонує А. Писарев [34, с. 10], який для його позначення використовує поняття «будь-які особи». Ми, так само, як і В.К. Матвійчук, вважаємо, що таке позначення суб'єкта надто загальне порівняно з переліченими і не має достатнього рівня конкретизації, необхідного для правоохоронних органів, тому що у вирокі суду таке формулювання неприпустиме. Дійсно, вирішуючи питання про кваліфікацію окремого злочину, орган дізнання, досудового слідства чи суд можуть надто широко розуміти можливий суб'єкт злочину, що призведе до порушення законності. Під таким можна розуміти фізичну чи юридичну особу, а також таку, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку і якій **не** виповнилось 16 років (як приватна, так і неслужбова особа, а також слушно, що й службова особа). Така невизначеність у змісті суб'єкта не може сприяти правильному встановленню суб'єкта конкретного злочину, у тому числі й злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України. Крім того, це прямо суперечить предмету доказування (ст. 64 КПК України) за кожним кримінальним провадженням.

Поділ суб'єктів на загальний і спеціальний, як правильно зазначає С.Б. Гавриш, дійсно не є достатнім, бо не відображає соціального і правового статусу суб'єкта [46, с. 484]. Насправді це так, оскільки цей термін є певною абстракцією, що позбавлена соціального змісту, тобто реальності суб'єкта як такого.

Зазначена вище термінологія щодо класифікації суб'єктів злочинів доповнилася пропозицією С.Б. Гавриша, який все-таки майже погодився з визначенням приватної особи, запропонованим В.К. Матвійчуком, але вже в певній своїй інтерпретації, у якій він називає ще й окремі позначення суб'єкта злочину: «Під приватними, як свідчить аналіз кримінально-правових норм, розуміються такі, котрих не можна визнати службовими особами при вчиненні конкретного злочину...» [46, с. 481–483].

Слід зауважити, що це вже крок у дослідженні приватної особи, а не категоричне заперечення, однак С.Б. Гавриш не називає ознаки приватної особи, а використання термінів «звичайні злочинці», «випадкові злочинці» більше може свідчити про їх кримінологічні характеристики. Водночас використання чи невикористання своїх фахових навичок або знань не робить суб'єкта приватною, службовою чи неслужбовою особою.

Вважаємо, що теоретичне вирішення питання про суб'єкт злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості повинно насамперед слугувати практиці боротьби з такою злочинністю. Розробки в науці кримінального права можуть бути сприйняті практикою лише в тому випадку, якщо достатньою мірою конкретизовані і базуються на реальних умовах життя суспільства, мають правові та соціальні основи, які піддаються оцінці кримінальним законом.

Таким чином, маючи основні методологічні й теоретичні положення щодо суб'єкта злочинів і, зокрема, щодо злочинів проти статевої свободи та

статевій недоторканості особи, проведемо дослідження злочинів, передбачених стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України.

Кримінальна відповідальність настає тільки за наявності особи, яка вчинила конкретне суспільно небезпечне посягання [29, с. 217]. У науці кримінального права та нормах КК України така особа називається суб'єктом злочину. У кримінально-правовій теорії суб'єкт злочину – це «особа, яка вчинила злочин і має сукупність ознак (властивостей), зазначених у кримінальному законі» [49, с. 41]. Отже, суб'єкт злочину має три основні ознаки: 1) фізична особа; 2) осудність; 3) вік, з якого відповідно до КК України може настати кримінальна відповідальність [50, с. 106]. У цьому контексті, як зауважив А.Г. Кальман, при призначенні покарання, відстрочці виконання вироку, звільненні від кримінальної відповідальності та покарання суд зобов'язаний врахувати «особу винного» [51, с. 101–104].

Розглянемо суб'єкти цих злочинів окремо стосовно кожної із стст. 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 КК України.

Суб'єкт злочину крадіжка (ст. 185 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 185 КК, існують такі судження: 1) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк стверджують, що суб'єкт цього злочину – фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку [52, с. 418]; 2) П.С. Матишевський заявляє, що суб'єктом крадіжки може бути особа, яка досягла чотирнадцяти років [53, с. 371]; 3) М.І. Панов упевнений, що суб'єкт крадіжки є будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку [54, с. 165]; 4) М.І. Мельник допускає, що суб'єктом цього злочину може бути осудна особа, яка досягла 14-річного віку [55, с. 516]; 5) Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський стверджують, що суб'єктом цього злочину може бути фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку [56, с. 228]; 6) О.І. Бойцов заявляє, що суб'єктом крадіжки можуть бути будь-які осудні особи, що досягли віку 14 років [57, с. 277].

Аналіз існуючих точок зору стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 185 КК України, свідчить, що вони не мають істотних розбіжностей. Проте вони не надають можливостей правоохоронним органам розуміння суб'єкта цього злочину, що змушує нас запропонувати визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину крадіжка є фізична, осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років».

Суб'єкт злочину грабіж (ст. 186 КК України). Стосовно суб'єкта цього злочину існують такі думки: 1) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський заявляють, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку [52, с. 423; 56, с. 231]; 2) М.І. Панов, П.С. Матишевський, М.І. Мельник стверджують, що суб'єктом цього злочину є будь-яка особа, що досягла 14-річного віку [54, с. 165; 53, с. 371; 55, с. 518]. Аналогічної позиції стосовно суб'єкта грабежу дотримується О.І. Бойцов [57, с. 277].

Аналіз цих поглядів свідчить, що таким же чином автори підійшли і до цього суб'єкта злочину, тобто їх судження страждають неповною. Враховуючи таке становище, запропонуємо авторські визначення суб'єкта цього злочину:

«Суб'єктом злочину грабiж є фізична, осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років».

Суб'єкт злочину розбій (ст. 187 КК України). Аналогічне визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 187 КК України, пропонують А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк, М.І. Панов, П.С. Матишевський, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський, О.І. Бойцов. Тому ми також запропонуємо визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 187 КК: «Суб'єктом злочину розбій є фізична, осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років».

Суб'єкт злочину викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання (ст. 188-1 КК України). Щодо суб'єкта цього злочину існують такі погляди: 1) М.І. Панов стверджує, що суб'єктом цього злочину є будь-яка особа, яка не є службовою (такі самі дії службової особи слід кваліфікувати за статтями 364 або 364-1 КК) [54, с. 183]; 2) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк наполягають на тому, що суб'єкт цього злочину загальний [52, с. 428]; 3) М.І. Мельник наполягає на тому, що суб'єкт цього злочину загальний, зокрема злочин може бути вчинений як споживачем (працівником організації споживача), так і працівником суб'єкта господарювання, який займається виробництвом або постачанням електричної чи теплової енергії (якщо скоєння злочину, передбаченого ст. 188-1 КК, службовою особою утворює склад відповідного злочину у сфері службової діяльності, вчинене виходить за межі конкуренції частини та цілого і потребує додаткової кваліфікації за нормою КК, яка передбачає відповідальність за цей злочин) [55, с. 526]; 4) В.Я. Горбачевський, І.А. Вартилицька, О.В. Микитчик, В.С. Плугатир, М.В. Плугатир упевнені, що суб'єкт цього злочину – загальний, фізична осудна особа, з 16-річного віку.

Аналіз позицій стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 188-1 КК України, надає нам можливість виокремити позитивні положення: 1) суб'єкт цього злочину фізична осудна особа з 16-річного віку; 2) суб'єкт цього злочину не є службовою особою; 3) таким суб'єктом може бути як споживач (працівник організації споживача), працівник суб'єкта господарювання, який займається виробництвом або постачанням електричної чи теплової енергії.

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 188-1 КК, є фізична, осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (наприклад, споживач, працівник організації споживача, працівник суб'єкта господарювання, який займається виробництвом або постачанням електричної чи теплової енергії тощо)».

Суб'єкт злочину вимагання (ст. 189 КК України). Стосовно суб'єкта цього злочину є такі думки: 1) М.І. Панов, Л.М. Кривоченко вважають, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 189 КК, є будь-яка особа, що досягла до

вчинення вимагання 14 років (див. ст. 22 КК України), а в ч. 2 цієї статті за ознакою «вимагання, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища» таким суб'єктом є службова особа [58, с. 214]; 2) П.С. Матишевський зазначає, що суб'єктом цього злочину може бути особа, яка до моменту вчинення його досягла 14-річного віку, а ч. 2 — за ознакою «вимагання, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища» суб'єктом є службова особа [53, с. 383]; 3) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський, О.А. Чуваков, Д.І. Крупко наполягають, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 189 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку, а за ч. 2 цієї статті, за ознакою «вимагання, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища» суб'єктом може бути службова особа [52, с. 430; 55, с. 530, 56, с. 243; 59, с. 420]; 4) С.С. Аветисян упевнений, що суб'єктом злочину вимагання є осудна особа, яка досягла чотирнадцяти років (ст. 163 КК РФ) [60, с. 624]; 5) О.І. Бойцов запевняє, що суб'єктом цього злочину може бути будь-яка фізична осудна особа, якій на момент вчинення злочину виповнився 14-літній вік [57, с. 279].

Аналіз перерахованих нами точок зору надає можливість виділити з них такі позитивні положення: 1) що суб'єкт цього злочину є фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років; 2) що за ч. 2 цієї статті, за ознакою «вимагання, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища» таким суб'єктом є службова особа.

Проте ці позитивні моменти, виділені нами, не можуть усунути неточностей у визначенні суб'єкта цього злочину, оскільки автори публікацій не охопили загальним суб'єктом злочину, вчиненого за ч. 2 ст. цієї статті, за ознакою «вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або з пошкодженням чи знищенням майна, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому» [18]. Крім того, фахівцями не зазначається, що загальним буде суб'єкт злочину при вчиненні дій, передбачених чч. 3 і 4 ст. 189 КК України.

Враховуючи викладене вище, запропонуємо визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 189 КК України: за ч. 1 цієї статті, а також за ч. 2 — за ознаками — вимагання, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або з пошкодженням чи знищенням майна, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, або вчинення цього злочину за ознаками дій, вчинених ч. 3 та ч. 4 цієї статті, є фізична, осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років. Натомість за ч. 2 ст. 189 КК такі дії, як вимагання, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища, свідчить, що суб'єктом цього злочину є службова особа».

Суб'єкт злочину шахрайство (ст. 190 КК України). Щодо цього суб'єкта злочину існують такі судження: 1) М.І. Панов, Л.М. Кривоченко зазначають, що суб'єктом цього злочину є особа, яка досягла до вчинення шахрайства

16 років (див. ст. 22 КК), а якщо службова особа, яка для обману чи зловживання довірою використовує своє службове становище, то її дії повинні кваліфікуватися за сукупністю статей 190 та 364 КК України [58, с. 217]; 2) Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський стверджують, що суб'єкт цього злочину, є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [56, с. 247]; 3) М.І. Мельник, М.І. Хавронюк запевняють, що суб'єкт цього злочину — загальний (шахрайство, вчинене службовою особою, якщо вона, з метою обману чи зловживання довірою, зловживала владою або службовим становищем, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 190 і 364 КК) [55, с. 536]; 4) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк пропонують надто загальне розуміння суб'єкта цього злочину, а саме: що суб'єкт цього злочину — загальний [55, с. 536]; 5) К.В. Михайлов упевнений, що суб'єктом шахрайства може бути лише фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років [61, с. 339].

Позитивні положення з названих вище суджень такі: 1) суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років; 2) якщо службова особа, яка для обману чи зловживання довірою використовує своє службове становище, то її дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами стст. 190 і 364 КК України.

На підставі проведеного нами дослідження можна запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 190 КК України, є фізична, осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років. Якщо службова особа, яка для обману чи зловживання довірою використовує своє службове становище, то її дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 190 і 364 КК України».

Суб'єкт злочину привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем(ст. 191 КК України). Стосовно суб'єкта цього злочину є такі думки: 1) М.І. Панов стверджує, що суб'єкт привласнення або розтрата може бути як приватною особою — експедитором, комірником, водієм приватної машини, агентом з нерухомості тощо (ч. 1 ст. 191 КК), так і службовою особою (ч. 2 ст. 191 КК) [54, с. 176]; 2) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк заявляють, що суб'єкт цього злочину спеціальний, так суб'єктом привласнення та розтрата (ч. 1 ст. 191 КК) є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку та якій було ввірене чи у віданні якої перебувало майно, що є предметом цього злочину (експедитор, водій автомобіля, їздовий та ін.), а суб'єктом привласнення, розтрата чи заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК) є лише службова особа (суб'єктами злочинів, передбачених чч. 3, 4 і 5 цієї статті, може бути як особа, якій майно було ввірене чи у віданні якої воно перебувало, так і службова особа) [52, с. 436–437]; 3) М.І. Мельник, М.І. Хавронюк упевнені, що суб'єктом привласнення і розтрата, відповідальність за які передбачена ч. 1 ст. 191 КК, може бути осудна приватна особа, яка досягла 16-річного віку і

якій майно, що є предметом цього злочину, було ввірене чи перебувало в її віданні, а суб'єктом привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК) може бути лише службова особа (суб'єктом злочинів, передбачених чч. 3–5 цієї статті, може бути як особа, якій майно було ввірене чи у віданні якої воно перебувало, так і службова особа) [55, с. 539–540]; 4) Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський впевнені, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 191 КК може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку і якій майно, що є предметом цього злочину було ввірене чи перебувало в її віданні, а суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, вчиненого у формі заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, може бути лише службова особа [56, с. 252].

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 191 КК України, надає нам можливість виокремити такі позитивні положення: 1) суб'єктом привласнення і розтрата є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку та якій було ввірене чи у віданні якої перебувало майно, що є предметом цього злочину (експедитор, водій автомобіля, їздовий тощо); 2) суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, вчиненого у формі привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, може бути лише службова особа.

На підставі викладеного вище можна запропонувати визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 191 КК, а також дії, передбачені ч. 1 цієї статті, вчинені за ознакою повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 3 ст. 191 КК), дії, передбачені ч. 1 та ч. 3 цієї статті, якщо вони вчинені у великих розмірах (ч. 4 ст. 191 КК), дії, передбачені частинами першою, третьою або четвертою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою (ч. 5 ст. 191 КК), є фізична осудна, неслужбова, приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років та якій було ввірене чи у віданні якої перебувало майно, що є предметом цього злочину, зокрема, це може бути експедитор, водій автомобіля, їздовий тощо. Натомість, суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, вчиненого у формі привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК), а також дії, передбачені ч. 2 цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 3 ст. 191 КК), дії, передбачені частиною другою, а також третьою цієї статті, за ознакою вчинення службовою особою, якщо вони вчинені у великих розмірах (ч. 4 ст. 191 КК), дії, передбачені ч. 2, а також третьою та четвертою цієї статті за ознакою шляхом зловживання службовим становищем, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою (ч. 5 ст. 191 КК), є службова особа».

Суб'єкт злочину заповідання майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України). Стосовно суб'єкта цього злочину існують

такі погляди: 1) М.І. Мельник, М.І. Хавронюк стверджують, що суб'єктом цього злочину можуть бути як приватна особа, так і працівник підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які досягли 16-річного віку (вчинення цього злочину службовою особою слід кваліфікувати тільки за ст. 364 КК) [55, с. 542]; 2) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк заявляють, що суб'єкт цього злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (на практиці суб'єктом цього злочину дуже часто є працівник підприємства, установи чи організації, незалежно від форми власності. Дії службової особи, яка заподіяла значну майнову шкоду шляхом обману або зловживання довірою, за наявності необхідних ознак кваліфікувати за ст. 364 КК) [52, с. 438]; 3) М.І. Панов упевнений, що суб'єкт цього злочину — будь-яка особа, яка не є службовою (ті самі дії службової особи слід кваліфікувати за ст. 364 або 3641 КК) [54, с. 180]; 4) Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський зазначають, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 192 КК, може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (якщо заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою вчинене службовою особою з використанням своїх владних повноважень, вчинене слід кваліфікувати за відповідними частинами статей 364, 364-1, 365, 365-1 КК) [56, с. 256].

Аналіз перерахованих поглядів надає нам можливість виокремити позитивні моменти, які можна буде використовувати для формулювання суб'єкта цього злочину: 1) суб'єктом цього злочину можуть бути як приватна особа, так і працівник підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які досягли 16-річного віку; 2) якщо завдання майнової шкоди відбулося шляхом обману або зловживанням довірою вчинено службовою особою з використанням своїх владних повноважень, вчинене слід кваліфікувати за відповідними частинами статей 364, 364-1 КК України.

На підставі дослідження можна запропонувати визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою є фізична осудна, приватна або неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (якщо заподіяння значної майнової шкоди або шкоди у великих розмірах шляхом обману або зловживання довірою вчинене службовою особою з використанням своїх владних повноважень, то вчинене слід кваліфікувати за стст. 364, 364-1, 365, 365-1 КК)».

Суб'єкт злочину незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193 КК України). Стосовно суб'єкта цього злочину в юридичних джерелах є такі погляди: 1) Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський стверджують, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 193 КК, може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (привласнення майна, що може бути предметом злочину, що розглядається нами, вчинене службовою особою правоохоронного органу чи органу місцевого самоврядування, якій, у порядку, передбаченому ст. 337 ЦК, воно було передане на збереження, кваліфікується за відповідною частиною ст. 191 КК) [56, с. 259]; 2) М.І. Панов наполягає на тому, що суб'єкт цього злочину — будь-яка особа, що дося-

гла 16-річного віку [54, с. 186]; 3) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк упевнені, що суб'єкт цього злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (на практиці суб'єктом цього злочину дуже часто є працівник підприємства, установи чи організації, незалежно від форми власності. Дії службової особи, яка заподіяла значну матеріальну шкоду шляхом обману або зловживанням довірою, за наявності необхідних ознак, слід кваліфікувати за ст. 364 КК).

Аналіз зазначених поглядів свідчить, що перераховані точки зору не є суперечливими, а лише доповнюють одна одну. На підставі дослідження можна запропонувати таке визначення цього суб'єкта злочину: «Суб'єктом злочину незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї, є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (як правило, ними є працівник підприємства, установи чи організації, незалежно від форми власності)».

Суб'єкт злочину умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 194 КК України, існують такі точки зору: 1) М.І. Панов упевнений, що суб'єкт цього злочину — будь-яка особа, що досягла 16-річного віку, а за ч. 2 цієї статті — особа, яка досягла 14-річного віку [54, с. 194]; 2) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк стверджують, що суб'єкт цього злочину — фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (ч.1 ст. 194 КК) або 14-річного (ч. 2 ст. 194 КК) віку [52, с. 441]; 3) А.Г. Безверхов наполягає на тому, що кримінальній відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна без обтяжуючих обставин (ч. 1 ст. 167 КК РФ) підлягає осудна фізична особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, а за ч. 2 ст. 167 КК РФ кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна при обтяжуючих обставинах настає з 14-річного віку [62, с. 951].

Аналіз існуючих точок зору свідчить, що в них відсутні суперечності, але визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 194 КК, є неповним. З огляду на це, запропонуємо визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину умисне знищення або пошкодження майна є фізична осудна, приватна або неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (ч. 1 цієї статті), а за ч. 2 цієї статті — якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років».

Суб'єкт злочину умисне пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 194-1 КК України, існують такі думки: 1) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк виходять з того, що суб'єкт цього злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [52, с. 443]; 2) М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський зазначають, що суб'єкт цього злочину може бути осудна особа, яка досягла 16-річного віку (вчинення умисного знищення чи пошкодження об'єктів електроенергетики загально небезпечним способом

або вчинення таких дій, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, особою у віці від 14 до 16 років за наявності підстав може бути кваліфіковане за ч. 2 та 3 ст. 194 КК України) [55, с. 550].

Аналіз перерахованих нами точок зору на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 194-1 КК, надає можливість виокремити важливі положення, які можна буде використати для визначення суб'єкта цього злочину: 1) суб'єкт цього злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку; 2) вчинення умисного знищення чи пошкодження об'єктів електроенергетики загальнонебезпечним способом або вчинення таких дій, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, особою у віці від 14 до 16 років. Проте слід критично віднестися до висновків М.І. Мельника, М.І. Хавронюка, Д.О. Калмикова та Д.В. Каменського, де вчинення цього діяння за чч. 2 та 3 цієї статті кваліфікують за ч. 2 ст. 194 КК, оскільки така кваліфікація має відбуватися за ч. 2 та ч. 3 ст. 194-1 КК, а не за ст. 194 КК.

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину умисне пошкодження об'єктів електроенергетики за ч. 1 ст. 194-1 КК, а також за ч. 2 цієї статті за ознаками ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, є фізична осудна, неслужбова, приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, а за ч. 2 за ознакою ті самі дії, вчинені загальнонебезпечним способом, і за ч. 3 цієї статті — особа, яка досягла 14-річного віку».

Суб'єкт злочину погроза знищення майна (ст. 195 КК України). Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 195 КК України, існують такі погляди: 1) М.І. Панов, стверджує, що суб'єкт цього злочину — будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [54, с. 197]; 2) Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, упевнені, що суб'єкт цього злочину — загальний [56, с. 264; 55, с. 551; 52, с. 443].

Наведені вище трактування суб'єкта злочину, передбаченого ст. 195 КК України, є неповними. Це дає нам підстави сформулювати авторське визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину погроза знищення майна є фізична осудна, неслужбова, приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років».

Суб'єкт злочину необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 196 КК України, існують такі судження: 1) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк заявляють, що суб'єкт цього злочину — загальний [52, с. 444]; 2) М.І. Панов стверджує, що суб'єкт цього злочину — будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [54, с. 198]; 3) М.І. Хавронюк, М.І. Мельник, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський заявляють, що суб'єкт цього злочину — загальний, а знищення або пошкодження чужого майна внаслідок невиконання чи неналежного виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до

них за наявності інших необхідних ознак слід кваліфікувати як службову недбалість (ст. 367 КК України) [55, с. 552; 56, с. 272].

Аналіз існуючих поглядів надає нам можливість запропонувати визначення суб'єкта злочину: «Суб'єктом злочину необережне знищення або пошкодження майна є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років».

Суб'єкт злочину порушення обов'язків щодо охорони майна (ст.197 КК України). Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 197 КК України, визначається таким чином: 1) М.І. Панов заявляє, що суб'єкт цього злочину – будь-яка особа, яка не є службовою (для службової особи відповідальність за такі дії настає за службову недбалість (ст. 367 КК)) [54, с. 199]; 2) Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський стверджують, що суб'єкт цього злочину – спеціальний (ним може бути неслужбова особа, на яку на підставі трудового договору чи спеціального доручення покладається юридичний обов'язок охороняти або зберігати чуже майно (охоронець, сторож, водій-експедитор, кур'єр, гардеробник, пастух тощо)) [56, с. 274]; 3) М.І. Мельник, М.І. Хавронюк упевнені, що суб'єкт цього злочину – спеціальний (ним може бути неслужбова особа, яка досягла 16-річного віку і на яку на підставі трудового договору чи спеціального доручення покладається юридичний обов'язок охороняти або зберігати чуже майно, зокрема, це може бути: охоронник, сторож, водій-експедитор, кур'єр, гардеробник тощо [55, с. 554]; 4) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк наполягають на тому, що суб'єкт аналізованого злочину – спеціальний (ним може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, не є службовою особою та якій доручено зберігання чи охорону чужого майна, зокрема, на підставі трудового договору або спеціального доручення, наприклад такими можуть бути: охоронник, сторож, гардеробник, водій-експедитор, кур'єр, лісник, пастух) [52, с. 445].

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 197 КК України, надає нам можливість виділити з них позитивні положення: 1) суб'єкт цього злочину – спеціальний; 2) таким суб'єктом може бути неслужбова особа, на яку на підставі трудового договору чи спеціального доручення покладається юридичний обов'язок охороняти чи зберігати чуже майно (це може бути охоронець, сторож, водій-експедитор, кур'єр, гардеробник, пастух, лісник тощо); 3) це особа, що досягла 16-річного віку.

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину порушення обов'язків щодо охорони майна є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави) спеціальний суб'єкт, якому до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років та на якого на підставі трудового договору чи спеціального доручення покладається юридичний обов'язок охороняти чи зберігати чуже майно (це може бути охоронець, сторож, водій-експедитор, кур'єр, гардеробник, пастух, лісник тощо)».

Суб'єкт злочину самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197-1 КК України). Стосовно суб'єкта цього злочину є такі

судження: 1) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк наполягають на тому, що суб'єкт цього злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (у разі вчинення дій, передбачених ст. 197-1 КК, службовою особою з використанням свого службового становища їх, за наявності для цього підстав, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів за коментованою статтею та відповідною нормою, що передбачає відповідальність за злочин у сфері службової діяльності) [52, с. 448]; 2) М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський стверджують, що суб'єкт злочинів, передбачений різними частинами ст. 197-1 КК, — загальний (зі змісту ч. 3 ст. 197-1 КК впливає, що самовільне будівництво об'єктів на самовільно зайнятій земельній ділянці має визнаватись злочином і у випадку, коли воно здійснюється особою, яка займала самовільно відповідну земельну ділянку. Дії службової особи за наявності підстав потребують додаткової кваліфікації за нормами розділу XVII Особливої частини КК) [55, с. 560—561; 56, с. 268]; 3) М.І. Панов стверджує, що суб'єкт цього злочину — особа, яка досягла 16-річного віку (якщо вказаний у ст. 197-1 КК злочин вчинює службова особа шляхом використання службового становища, все вчинене охоплюється ст. 364 або 364-1КК) [54, с. 199].

Аналіз перерахованих нами точок зору надає можливість виокремити позитивні положення із суджень: 1) суб'єкт цього злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку; 2) вчинення дій, передбачених ст. 197-1 КК, службовою особою з використанням свого службового становища слід кваліфікувати, за наявності для цього підстав, за сукупністю злочинів за коментованою статтею та відповідною нормою, що передбачає відповідальність за злочин у сфері службової діяльності.

На підставі викладеного нами вище запропонуємо визначення суб'єкта злочину: «Суб'єктом злочину самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, є фізична осудна, неслужбова, приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, але вчинення цього злочину за ознакою самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці, вчинені особою раніше судимою за такий саме злочин, свідчить, що у цьому разі суб'єкт — спеціальний».

Суб'єкт злочину придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 198 КК України). Щодо суб'єкта цього злочину існують такі думки: 1)) А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк, Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський, заявляють, що суб'єкт цього злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку та придбала, отримала, зберігала чи збула майно, завідомо одержане злочинним шляхом [52, с. 450; 56, с. 271]; 2) М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, запевняють, що суб'єкт цього злочину — загальний (заздалегідь необіцяне придбання, отримання, збут та зберігання майна, завідомо одержаного злочинним шляхом, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища, за умов спричинення істотної шкоди або тяжких наслідків, потребує кваліфікації за сукупністю злочинів — за ст. 198 КК і відповідною частиною ст. 364 КК)[55, с. 556]; 3) М.І. Панов упевнений, що суб'єкт цього злочину — будь-яка особа (дії, вчи-

нені службовою особою шляхом використання свого службового становища, підлягають кваліфікації за статтями 198 і 364 або 364-1КК) [54, с. 192].

Аналіз зазначених нами точок зору на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 198 КК, надає можливість виділити такі позитивні положення: 1) суб'єкт злочину — загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку; 2) особа, яка вчинила заздалегідь необіцяне отримання, збут і зберігання майна, завідомо одержаного злочинним шляхом.

На підставі проведеного дослідження запропонуємо наступне визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єкт злочину придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом, є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, тобто яка отримала, придбала, зберігала чи збула майно, завідомо одержане злочинним шляхом».

Варто зазначити, що певне вирішення теоретичних і прикладних проблем суб'єкта злочину проти власності знаходимо в законодавстві зарубіжних держав (КК Республіки Польща [63], КК Республіки Болгарія [64], КК Швеції [65], КК Японії [66], КК Норвегії [67], КК Іспанії [68]).

Висновки. Наше дослідження надає можливість сформулювати такі висновки: 1) дослідження суб'єкта злочинів проти власності має ґрунтуватися на теоретичних і методологічних підвалинах, які є надійним ґрунтом для з'ясування змісту суб'єкта аналізованих злочинів; 2) опрацювання відповідних джерел, які стосуються суб'єкта злочинів проти власності, свідчить, що є значні розбіжності стосовно розуміння цих суб'єктів; 3) автори публікацій, як правило, використовують найбільш загальні визначення суб'єктів аналізованих злочинів, залишаючи поза увагою їх змістовну сторону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абдуразаков С.А., Ахмедов Г.А.* Субъект преступления по Уголовному кодексу Узбекской ССР / С.А. Абдуразаков, Г.А. Ахмедов // Вопросы совершенствования законодательства Узбекской ССР; [ред. кол. Г.А. Ахмедов и др.]. — Ташкент: Фан, 1970. — С. 137–147.

2. *Ахмедов Г.А., Миренский Б.А.* О соотношении криминологических и уголовно-правовых категорий. Личность преступника и субъект преступления / Г.А. Ахмедов, Б.А. Миренский // Общественные науки в Узбекистане. — 1975. — № 10. — С. 23–28.

3. *Боровых Л.В.* Проблемы возраста в механизме уголовно-правового регулирования: Автореф. Дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08. — уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право / Л.В. Боровых — М., 1974. — 39 с.

4. *Бородин С.В., Носков Н.А.* К вопросу совершенствования законодательства об уголовной ответственности несовершеннолетних / С.В. Бородин, Н.А. Носков // Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства. — М.: Юрид. лит., 1994. — С. 57–59.

5. *Владимиров В.А., Левицкий Г.А.* Субъект преступления по советскому уголовному праву. Лекция / В.А. Владимиров, Г.А. Левицкий. — М.: ВШ МООП РСФСР, 1964. — 59 с.

6. *Наумов А.В.* Предприятия на скамье подсудимых / А.В. Наумов // Сов. юстиция. – 1992. – № 17–18. – С. 3–4.
7. *Орлов В.С.* Субъект преступления по советскому уголовному праву / В.С. Орлов. – М.: Госюриздат, 1958. – 260 с.
8. *Орымбаев Р.* Специальный субъект преступления / Р. Орымбаев. – Алмата: Изд-во Алма-атинского ун-та, 1977. – 153 с.
9. *Павлов В.Г.* Субъект преступления / В.Г. Павлов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 318 с.
10. *Розенко В.І., Матвійчук В.К.* Суб'єкт злочину / В.І. Розенко, В.К. Матвійчук. – К.: Академія МВС, 1984. – 36 с.
11. *Светлов А.Я.* Ответственность за должностные преступления / А.Я. Светлов – К.: Наукова думка, 1978. – 304 с.
12. *Протченко Б.А.* Невменяемость в советском уголовном праве / Б.А. Протченко // Правоведение. – 1987. – С. 82–84.
13. *Тацій В.Я.* Суб'єкт злочину / В.Я. Тацій // Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спеціальностей вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ–Харків: Юринком Інтер–Право, 2001. – С. 130–141.
14. Уголовное право УССР. Особенная часть: Учебник / М.И. Бажанов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, и др.; под. ред. М.И. Бажанова и др. – К.: Вища школа, 1989. – 455 с.
15. *Устименко В.В.* Специальный субъект преступления (понятия и виды): Учебное пособие / В.В. Устименко. – Харьков: Харьковский юрид. институт, 1989. – 104 с.
16. *Шевченко Я.Н.* Правовое регулирование ответственности несовершеннолетних / Я.Н. Шевченко. – К.: Наукова думка, 1976. – 189 с.
17. Полный курс уголовного права: В 5 т./ Под ред. докт. юр. наук, проф., заслуженного деятеля наук РФ А. И. Коробеева Т. 1: Преступление и наказание. – СПб: Юридический центр Пресс, 2008. – 1133 с.
18. Кримінальний кодекс України від 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
19. Большая Советская Энциклопедия. – М.: Изд-во «Энциклопедия», 1975. – Т. 9. – 986 с.
20. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
21. *Шабалин В.А.* Методологические вопросы правоведения / В.А. Шабалин. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1972. – С. 13–14.
22. *Ядов В.А.* Социологическое исследование: Методология. Программа. Методы / В.А. Ядов. – М., 1987. – 24 с.
23. *Гегель Г.В.* Філософія права / Г.В. Гегель. – М.: Мысль, 1990. – 526 с.
24. *Філінчук Г.Г.* Словник термінів з питань екології та безпеки життя і діяльності: Навчальний посібник / Г.Г. Філінчук; [ред. колегія: Г.Г. Філінчук, Б.Г. Чижевський, В.А. Широков та ін.]. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 752 с.
25. *Фейербах Л.* Уголовное право / Л. Фейербах. – СПб.: Медицинская тип., 1810. – 486 с.
26. *Пионтковский А.А.* Уголовно-правовые воззрения И. Канта, Л. Фейербаха, И. Фихте / А.А. Пионтковский. – М.: Профобразование, 1971. – 112 с.

27. *Шишов О.Ф.* Становление и развитие науки уголовного права в СССР / О.Ф. Шишов. – М., 1981. – 67 с.
28. *Красиков Ю.А.* Доктрина русского уголовного права: источники и тенденции развития / Ю.А. Красиков // Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства: Тез. докл. конф. 27–28 января 1994 г. / Под ред. С.В. Бородина и др. – М., 1994. – С. 35–36.
29. *Брайнин Я.М.* Уголовная ответственность и ее основание в советском уголовном праве / Я.М. Браинин. – М.: Госюриздат, 1963. – 281 с.
30. *Трайнин А.Н.* Общее учение о составе преступления / А.Н. Трайнин. – М.: Госюриздат, 1957. – 191 с.
31. *Лейкина Н.С.* Советское уголовное право. Часть общая : Учебн. пособие / Н.С. Лейкина. – Л., 1960. – С. 229–234.
32. *Лопашенко Н.А.* Экологические преступления: Комментарий к главе 26 УК РФ / Н.А. Лопашенко. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 802 с.
33. *Пионтковский А.А.* Преступление в области природных богатств / А.А. Пионтковский // Курс советского уголовного права. – Т. V. – М.: Наука, 1971. – С. 513–544.
34. *Писарев А.* Правовая охрана и защита лесов / А. Писарев // Советская юстиция. – 1982. – № 7. – С. 7-10.
35. *Гавриш С.Б.* Кримінальна відповідальність за незаконну порубку лісу (ст. 160 КК УРСР) / С.Б. Гавриш // Радянське право. – 1980. – № 7. – С. 32–33.
36. *Пакутин В.* Ответственность за незаконную вырубку леса / В. Пакутин // Соц. законность. – 1978. – № 11. – С. 40–42.
37. *Баулін Ю.В.* Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / Ю.В. Баулін // Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Ін Юре, 2003. – С. 830–899.
38. *Матвейчук В.К.* Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с преступным загрязнением водных объектов: Учебное пособие / В.К. Матвейчук. – К. : НИ и РИО Украинской академии внутренних дел, 1992. – 79 с.
39. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: ОК 5700 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19 изд. испр. – М.: Рус. яз., 1987. – 846 с.
40. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. / В. Даль. – М.: ГИС, 1955–1956. – Т. 3. – 555 с.
41. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ–Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
42. *Здравомыслов Б.В.* Должностные преступления. Понятие и квалификация / Б.В. Здравомыслов. – М.: Юрид. лит., 1975. – С. 30–31.
43. *Матвейчук В.К.* Уточнение понятия субъекта экологических преступлений на современном этапе развития общества и государства / В.К. Матвейчук // Проблемы борьбы зі злочинністю в Україні: Тези доповідей і повідомлень респ. наук. конф. – К.: АН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 1992. – С. 62–63.
44. *Мельник М.І.* Злочини у сфері служб, діяльності / М.І. Мельник // Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В-А. Клименко та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – С. 491–513.

45. Пакутин В. Уголовно-правовая охрана вод и воздуха от загрязнений / В. Пакутин // Соц. законность. – 1977. – № 6. – С. 40–42.

46. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С.Б. Гавриш. – К.: Інститут Законодавства Верховної ради України, 2002. – 636 с.

47. Пакутин В. Ответственность за незаконную вырубку леса / В. Пакутин // Соц. законность. – 1978. – № 11. – С. 26–29.

48. Повелицина П.Ф. Уголовно-правовая охрана природы в СССР / П.Ф. Повелицина. – М.: Юрид. лит., 1981. – 88 с.

49. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 800 с.

50. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.; за ред. М. І. Мельника, В.А. Клименка. – 4-те вид., переробл. та допов. – К.: Атіка, 2008. – 376 с.

51. Кальман А.Г. Экономическая преступность как криминологическое понятие [Текст] / А. Г. Кальман // Государство и право. – 2003. – № 3. – С. 101–104.

52. Савченко А.В., Шуляк Ю.Л. Злочини проти власності / А.В. Савченко, Ю.Л. Шуляк // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – С. 415–452.

53. Матишевський П.С. Злочини проти власності / П.С. Матишевський // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : За станом законодавства і Постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2015 року; за ред. С.С. Яценка. – К.: А.С.К., 2015. – С. 368–394.

54. Панов М.І. Злочини проти власності / М.І. Панов // Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид. переробл. і допов. – Х.: Право, 2015. – С. 162–200.

55. Мельник М.І. Злочини проти власності / М.І. Мельник // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид. переробл. та допов.; – К.: Юридична думка, 2012. – С. 501–567.

56. Калмиков Д.О., Каменський Д.В. Злочини проти власності / Д.О. Калмиков, Д.В. Каменський // Кримінальне право України (Особлива частина): підручник; за заг. ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського – [2-те вид.]. – К.: «ВД «Декор», 2013. – С. 213–276.

57. Бойцов А.И. Преступление против собственности / А.И. Бойцов: Монография. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 775 с.

58. Кривоченко Л.М., Панов М.І. Коментар до стст. 185–187, 189–191 КК України / Л.М. Кривоченко, М.І. Панов // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2т. Т.2. Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013. – С. 201–219.

59. Чуваков О.А., Крупко Д.И. Преступления против собственности / О.А. Чуваков, Д.И. Крупко // Уголовный кодекс Украины. Комментарий: Под редакцией Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. – Харьков, ООО «Одиссей», 2001. – С. 406–436.

60. *Аветисян С.С.* Разбой и вымогательство (стст. 162 и 163 УК РФ) / С.С. Аветисян // Энциклопедия уголовного права. Т. 18. Преступление против собственности. — СПб ГКА, СПб.: Издание профессора Малинина, 2011. — С. 528–679.

61. *Михайлов К.В.* Мошенничество и причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием (стст. 159 и 165 УК РФ) / К.В. Михайлов // Энциклопедия уголовного права. Т. 18. Преступление против собственности. — СПб ГКА, СПб.: Издание профессора Малинина, 2011. — С. 288–393.

62. *Безверхов А.Г.* Умышленное и неосторожное уничтожение или повреждение имущества (ст. 168 УК РФ) / А.Г. Безверхов // Энциклопедия уголовного права. Т. 18. Преступление против собственности. — СПб ГКА, СПб.: Издание профессора Малинина, 2011. — С. 893–999.

63. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. — St. Petersburg "Yuridicheskyye Tsentri Press", 2001.— 234 p.

64. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg: "Yuridicheskyye Tsentri Press", 2001. — 298 p.

65. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg: "Yuridicheskyye Tsentri Press", 2002. — 366 p.

66. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St. Petersburg: "Yuridicheskyye Tsentri Press", 2002. — 226 p.

67. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg: "Yuridicheskyye Tsentri Press", 2002.- 366 p.

68. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal del Reino de España (Esta revisión vigente desde 01 de Julio de 2015) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html. — Заголовок з екрану.

REFERENCES

1. *Abdurazakov S.A., Ahmedov G.A.* Sub'ekt prestupleniya po Ugolovnomu kodeksu Uzbekskoy SSR / S.A. Abdurazakov, G.A. Ahmedov // Voprosy sovershenstvovaniya zakonodatel'stva Uzbekskoy SSR; [red. kol. G.A. Ahmedov i dr.]. — Tashkent: Fan, 1970. — S. 137–147.

2. *Ahmedov G.A., Mirenskiy B.A.* O sootnoshenii kriminologicheskikh i ugolovno-pravovykh kategoriy. Lichnost' prestupnika i sub'ekt prestupleniya/ G.A. Ahmedov, B.A. Mirenskiy // Obshchestvennyye nauki v Uzbekistane. — 1975. — № 10. — S. 23–28.

3. *Borovyh L.V.* Problemy vozrasta v mehanizme ugolovno-pravovogo regulirovaniya: Avtoref. Dis. ... dokt. jurid. nauk : spec. 12.00.08. — ugolovnoe pravo i kriminologiya; ugolovno-ispravitel'noe pravo / L.V. Borovyh — M., 1974. — 39 s.

4. *Borodin S.V., Noskov N.A.* K voprosu sovershenstvovaniya zakonodatel'stva ob ugolovnoj otvetstvennosti nesovershennoletnih / S.V. Borodin, N.A. Noskov // Sovremennyye tendencii razvitiya ugolovnoj politiki i ugolovnog zakonodatel'stva. — M.: Jurid. lit., 1994. — S. 57–59.

5. *Vladimirov V.A., Levickij G.A.* Sub'ekt prestuplenija po sovetському ugovolnomu pravu. Lekcija / V.A. Vladimirov, G.A. Levickij. – M.: VSh MOOP RSFSR, 1964. – 59 s.
6. *Naumov A.V.* Predprijatija na skam'e podsudimyh / A.V. Naumov // Sov. justicija. – 1992. – № 17–18. – S. 3–4.
7. *Orlov V.S.* Sub'ekt prestuplenija po sovetському ugovolnomu pravu / V.S. Orlov. – M.: Gosjurizdat, 1958. – 260 s.
8. *Orymbaev R.* Special'nyj sub'ekt prestuplenija / R. Orymbaev. – Alma-Ata: Izd-vo Alma-atinskogo un-ta, 1977. – 153 s.
9. *Pavlov V.G.* Sub'ekt prestuplenija / V.G. Pavlov. – SPb.: Juridicheskij centr Press, 2001. – 318 s.
10. *Rozenko V.I., Matviichuk V.K.* Subiekt zlochynu / V.I. Rozenko, V.K. Matviichuk. – K.: Akademia MVS, 1984. – 36 s.
11. *Svetlov A.Ja.* Otvetstvennost' za dolzhnostnye prestuplenija / A.Ja. Svetlov. – K.: Naukova dumka, 1978. – 304 s.
12. *Protchenko B.A.* Nevmenjaemost' v sovetском ugovolnom prave / B.A. Protchenko // Pravovedenie. – 1987. – S. 82–84.
13. *Tatsii V.Ia.* Subiekt zlochynu / V.Ia. Tatsii // Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: Pidruchnyk dlja studentiv yuryd. spets, vyshch.zakladiv osvity / M.I. Bazhanov, Iu.V. Baulin, V.I. Borysov ta in.; za red. profesoriv M.I. Bazhanova, V.V. Stashysa, V.Ia. Tatsiia. – Kyiv–Kharkiv: Yuryнком Inter–Pravo, 2001. – S. 130–141.
14. Ugovolnoe pravo USSR. Osobennaja chast': Uchebnik / M.I. Bazhanov, V.V. Stashis, V.Ja. Tacij, i dr.; pod. red. M.I. Bazhanova i dr. – K.: Vishha shkola, 1989. – 455 s.
15. *Ustimenko V.V.* Special'nyj sub'ekt prestuplenija (ponjatija i vidy): Uchebnoe posobie / V.V. Ustimenko. – Har'kov: Har'kovskij jurid. institut, 1989. – 104 s.
16. *Shevchenko Ja.N.* Pravovoe regulirovanie otvetstvennosti nesovershennoletnih / Ja.N. Shevchenko – K.: Naukova dumka, 1976. – 189 s.
17. Polnyj kurs ugovolnogo prava: V 5 t. / Pod red. dokt. jur. nauk, prof., zaslužhennogo dejatelja nauk RF A. I. Korobeeva T. 1: Prestuplenie i nakazanie. – SPb: Juridicheskij centr Press, 2008. – 1133 s.
18. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 2001 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 25–26. – St. 131.
19. Bol'shaja Sovetskaja Jenciklopedija. – M.: Izd-vo «Jenciklopedija», 1975. – T. 9. – 986 s.
20. Filosofskij jenciklopedicheskij slovar' / Gl. redakcija: L.F. Il'ichev, P.N. Fedoseev, SM. Kovalev, V.G. Panov. – M.: Sov. jenciklopedija, 1983. – 840 s.
21. *Shablin V.A.* Metodologicheskie voprosy pravovedenija / V.A. Shabalin. – Saratov: Izd-vo Saratovskogo un-ta, 1972. – S. 13–14.
22. *Jadov V.A.* Sociologicheskoe issledovanie: Metodologija. Programma. Metody / V.A. Jadov. – M., 1987. – 24 s.
23. *Hehel H.V.* Filosofii prava / H.V. Hehel. – M.: Mysl, 1990. – 526 s.
24. *Filinchuk H.H.* Slovyk terminiv z pytan ekolohii ta bezpeky zhyttia i diialnosti: Navchalnyi posibnyk / H.H. Filinchuk; [red. kolehiia: G.H. Filinchuk, B.H. Chyzhevskij, V.A. Shyrovkov ta in.] – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2003. – 752 s.
25. *Fejerbah L.* Ugolovnoe pravo / L. Fejerbah. – SPb.: Medicinskaja tip., 1810. – 486 s.
26. *Piontkovskij A.A.* Ugolovno-pravovye vozzrenija I. Kanta, L. Fejerbaha, I. Fihte / A.A. Piontkovskij. – M.: Profobrazovanie, 1971. – 112 s.

27. *Shishov O.F.* Stanovlenie i razvitie nauki ugovalnogo prava v SSSR / O.F. Shishov. – M., 1981. – 67 s.

28. *Krasikov Ju.A.* Doktrina rus'kogo ugovalnogo prava: istochniki i tendencii razvitija / Ju.A. Krasikov // Sovremennye tendencii razvitija ugovolnoj politiki i ugovalnogo zakonodatel'stva: Tez. dokl. konf. 27-28 janvarja 1994 g. / Pod red. S.V. Borodina i dr. – M., 1994. – S. 35–36.

29. *Brajnin Ja.M.* Ugolovnaja otvetstvennost' i ee osnovanie v sovetskom ugolovnom prave / Ja.M. Brajnin. – M.: Gosjurizdat, 1963. – 281 s.

30. *Trajnin A.N.* Obshee uchenie o sostave prestuplenija / A.N. Trajnin. – M.: Gosjurizdat, 1957. – 191 s.

31. *Lejkina N.S.* Sovetskoe ugolovnoe pravo. Chast' obshhaja : Uchebn. posobie / N.S. Lejkina. – L., 1960. – S. 229–234.

32. *Lopashenko N.A.* Jekologicheskie prestuplenija: Kommentarij k glave 26 UK RF / N.A. Lopashenko. – SPb.: Juridicheskij centr Press, 2002. – 802 s.

33. *Piontkovskij A.A.* Prestuplenie v oblasti prirodnyh bogatstv / A.A. Piontkovskij // Kurs sovetskogo ugovalnogo prava. – T. V. – M.: Nauka, 1971. – S. 513–544.

34. *Pisarev A.* Pravovaja ohrana i zashhita lesov / A. Pisarev // Sovetskaja justicija. – 1982. – № 7. – С. 7–10.

35. *Havrysh S.B.* Kryminalna vidpovidalnist za nezakonnju porubku lisu (st. 160 KK URSS) / S.B. Havrysh // Radianske pravo. – 1980. – № 7. – S. 32–33.

36. *Pakutin V.* Otvetstvennost' za nezakonnju vyrubku lesa / V. Pakutin // Soc. zakonnost'. – 1978. – № 11. – S. 40-42.

37. *Baulin Iu.V.* Zlochyny u sferi obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rečovyn, yikh analogiv abo prekursoriv ta inshi zlochyny proty zdorovia naselennia / Iu.V. Baulin // Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar' / Iu.V. Baulin, V.I. Borysov, S.B. Havrysh ta in.; za zah. red. V.V. Stashysa, V.Ia. Tatsiia. – K.: In Yure, 2003. – S. 830–899.

38. *Matvejchuk V.K.* Ugolovno-pravovaja bor'ba organov vnutrennih del s prestupnym zagrjazneniem vodnyh ob'ektov: Uchebnoe posobie / V.K. Matvejchuk. – K. : NI i RIO Ukrainskoj akademii vnutrennih del, 1992. – 79 s.

39. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo jazyka: OK 5700 slov / Pod red. chl.-korr. AN SSSR N.Ju. Shvedovoj. – 19 izd. ispr. – M.: Rus. jaz., 1987. – 846 s.

40. *Dal' V.* Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo jazika: V 4 t. / V. Dal'. – M.: GIS, 1955–1956. – T. 3. – 555 s.

41. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrajskoi movy / Uklad. i holov. red. V.T. Busel. – Kyiv–Irpın: VTF «Perun», 2003. – 1440 s.

42. *Zdravomyslov B.V.* Dolzhnostnye prestuplenija. Ponjatje i kvalifikacija / B.V. Zdravomyslov. – M.: Jurid. lit., 1975. – S. 30–31.

43. *Matvejchuk V.K.* Utochnenie ponjatija sub'ekta jekologicheskikh prestuplenij na sovremennom jetape razvitija obshhestva i gosudarstva / V.K. Matvejchuk // Problemi borot'bi zi zlochinnistju v Ukraїni: Tezi dopovidej i povidomlen' resp. nauk. konf. – K.: AN Ukraїni, Institut derzhavi i prava im. V.M. Korec'kogo, 1992. – S. 62–63.

44. *Melnyk M.I.* Zlochyny u sferi sluzhby, diialnosti / M.I. Melnyk // Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: Pidručnyk / Iu.V. Aleksandrov, O.O. Dudorov, V-A. Klymenko ta in.; za red. M.I. Melnyka, V.A. Klymenka. – K.: Yurydyčna dumka, 2004. – S. 491–513.

45. *Pakutin V.* Ugolovno-pravovaja ohrana vod i vozduha ot zagrjaznenij / V. Pakutin // Soc. zakonnost'. – 1977. – № 6. – S. 40–42.

46. *Havrysh S.B.* Kryminalno-pravova okhorona dovkillia v Ukraini. Problemy teorii, zastosuvannia i rozvytku kryminalnoho zakonodavstva / S.B. Havrysh. – K.: Instytut Zakonodavstva Verkhovnoi rady Ukrainy, 2002. – 636 s.

47. *Pakutin V.* Otvetstvennost' za nezakonnuju vyrubku lesa / V. Pakutin // Soc. zakonnost'. – 1978. – № 11. – S. 26–29.

48. *Povelicina P.F.* Ugolovno-pravovaja ohrana prirody v SSSR / P.F. Povelicina. – M.: Jurid. lit., 1981. – 88 s.

49. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar. Vydannia p'iate, pereroblene ta dopovnene / Vidp. red. Ie.L. Streltsov. – Kh.: TOV «Odisei», 2008. – 800 s.

50. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruch. / Iu.V. Aleksandrov, V.I. Antypov, O.O. Dudorov ta in.; za red. M. I. Melnyka, V.A. Klymenka. – 4-te vyd., pererobl. ta dopov. – K.: Atika, 2008. – 376 s.

51. *Kal'man A.G.* Jekonomicheskaja prestupnost' kak kriminologicheskoe ponjatie [Tekst] / A. G. Kal'man // Gosudarstvo i pravo. – 2003. – 3. – S. 101–104.

52. *Savchenko A.V., Shuliak Iu.L.* Zlochyny proty vlasnosti / A.V. Savchenko, Iu.L. Shuliak // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; za zah. red. O.M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Cherneia. – K.: Yurinkom Inter, 2016. – S. 415–452.

53. *Matyshevskiy P.S.* Zlochyny proty vlasnosti / P.S. Matyshevskiy // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy : Za stanom zakonodavstva i Postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy na 1 hrudnia 2015 roku; za red. S.S. Yatsenka. – K.: A.S.K., 2015. – S. 368–394.

54. *Panov M.I.* Zlochyny proty vlasnosti / M.I. Panov // Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: pidruchnyk / Iu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za red. prof. V.Ia. Tatsiia, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd. pererobl. i dopov. – Kh.: Pravo, 2015. – S. 162–200.

55. *Melnyk M.I.* Zlochyny proty vlasnosti / M.I. Melnyk // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. – 9-te vyd. pererobl. ta dopov.; – K.: Yurydychna dumka, 2012. – S. 501–567.

56. *Kalmykov D.O., Kamenskiy D.V.* Zlochyny proty vlasnosti / D.O. Kalmykov, D.V. Kamenskiy // Kryminalne pravo Ukrainy (Osoblyva chastyna): pidruchnyk; za zah. red. O.O. Dudorova, Ie.O. Pysmenskoho – [2-te vyd.]. – K.: «VD «Dekor», 2013. – S. 213–276.

57. *Bojcov A.I.* Prestuplenie protiv sobstvennosti / A.I. Bojcov: Monografija. – SPb.: Izd-vo «Juridicheskij centr Press», 2002. – 775 s.

58. *Kryvochenko L.M., Panov M.I.* Komentar do stst. 185–187, 189–191 KK Ukrainy / L.M. Kryvochenko, M.I. Panov // Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar : u 2t. T.2. Osoblyva chastyna / Iu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiuthin. – 5-te vyd., dopov. – Kh.: Pravo, 2013. – S. 201–219.

59. *Chuvakov O.A., Krupko D.I.* Prestuplenija protiv sobstvennosti / O.A. Chuvakov, D.I. Krupko // Ugolovnyj kodeks Ukrainy. Kommentarij: Pod redakciej Ju.A. Karmazina i E.L. Strel'cova. – Har'kov, OOO «Odisej», 2001. – S. 406–436.

60. *Avetisjan S.S.* Razboj i vymogatel'stvo (stst. 162 i 163 UK RF) / S.S. Avetisjan // Jenciklopedija ugovnogo prava. T. 18. Prestuplenie protiv sobstvennosti. – SPb GKA, SPb: Izdanie professora Malinina, 2011. – S. 528–679.

61. *Mihajlov K.V.* Moshennichestvo i prichinenie imushhestvennogo ushherba putem obmana ili zloupotreblenija doveriem (stst. 159 i 165 UK RF) / K.V. Mihajlov //

Jenciklopedija ugovolnogo prava. T. 18. Prestuplenie protiv sobstvennosti. — SPb GKA, SPb: Izdanie professora Malinina, 2011. — S. 288—393.

62. *Bezverhov A.G. Umyshlennoe i neostorozhnoe unichtozhenie ili povrezhdenie imushhestva (st. 168 UK RF)/ A.G. Bezverhov // Jenciklopedija ugovolnogo prava. T. 18. Prestuplenie protiv sobstvennosti. — SPb GKA, SPb: Izdanie professora Malinina, 2011. — S. 893—999.*

63. *The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. — St. Petersburg «Yundichesky Centei Press», 2001.— 234 p.*

64. *The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2001. — 298 p.*

65. *The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2002. — 366 p.*

66. *THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St. Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2002. — 226 p.*

67. *Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2002. — 366 p.*

68. *Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal del Reino de España (Esta revisión vigente desde 01 de Julio de 2015) [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html. — Zaholovok z ekranu.*

Харь І. О. Теоретичні і прикладні проблеми суб'єкта злочинів проти власності

У статті досліджуються теоретичні і методологічні засади суб'єкта злочинів, передбачених статтями 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 Кримінального кодексу України. Аналізуються погляди на суб'єкт злочину найвидатніших теоретиків класичної, антропологічної та соціологічної школи кримінального права. Здійснено методологічний та історичний аналіз суб'єкта злочину у кримінальному праві і законодавстві СРСР та Української РСР. В ході дослідження класифікації суб'єктів злочинів проти власності з'ясовано зміст термінів «суб'єкт злочину», «особистість злочинця», «приватна особа», «неслужбова особа».

Ключові слова: *суб'єкт злочину, класифікація суб'єктів, особистість злочинця, злочини проти власності, неслужбова особа, приватна особа.*

Харь И. А. Теоретические и прикладные проблемы субъекта преступлений против собственности

В статье исследуются теоретические и методологические основы субъекта преступлений, предусмотренных статьями 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 Уголовного кодекса Украины. Анализируются взгляды на субъект преступления наиболее известных теоретиков классической, антропологической и социологической школы уголовного права. Осуществлен методологический и исторический анализ субъекта преступления в уголовном праве и законодательстве СССР и Украинской ССР. В ходе изучения классификации субъектов преступлений против

собственности исследованы термины «субъект преступления», «личность преступника», «частное лицо», «неслужебное лицо».

Ключевые слова: субъект преступления, классификация субъектов, личность преступника, преступления против собственности, неслужебное лицо, частное лицо

Khar I. Theoretical and Applied Problems of a Subject of Property Crimes

The article examines theoretical and methodological grounds of a subject of property crime under articles 185–187, 188-1, 189–194, 194-1, 195–197, 197-1, 198 of the Criminal Code of Ukraine. Points of view on the subject of a crime of the most famous scientists of the classical, anthropological, and sociological schools are analyzed. Methodological and historical analyze of a subject of a crime under criminal law and legislation of the Soviet Union and Ukrainian SSR is made. The classification of subjects of property crime is researched; terms ‘subject of a crime’, ‘personality of a criminal’, ‘private individual’, and ‘nonpublic individual’ are investigated.

Keywords: Subject of a Crime; Classification of Subjects; Personality of a Criminal; Property Crimes; Nonpublic Individual; Private Individual.

Стаття надійшла до редакції 19.07. 2016.

INSTRUCTIONS TO AUTHORS OF THE «JURIDICAL SCIENCE» JOURNAL NEW REQUIREMENTS FOR ARTICLES

Articles sent to the Editor of «Juridical science», according to the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine decree №7D05/1 dated January 15, 2003 «On increasing demands for specialized issues listed in HAC of Ukraine» should include the following:

- A scientific article should be relevant, with clearly defined problematic issues, include scientific positions developed by the author, the conclusions of scientific and practical importance of scientific work; including determination of UDC.

- The paper should include the following elements:
  - a problem and its relation to important scientific and practical tasks;
  - analysis of recent researches and publications on the issue to be considered;
  - definition of specific issues that are not solved in the problem for research chosen;
  - formulation of the objectives of the article;
  - summary of the main conclusions of the study;
  - conclusions of this study;
  - in the article should be no less than 15 references;
  - internal structure – sections with names or selected parts.
- Name, surname and title of the article in addition to the Ukrainian language should be also in English.

- References to this or that research should be placed in brackets according to the number of mentioning in the list of references with indication of appropriate page ([3, p. 12]).

A list of sources at the end of the article are compiled in accordance with International Standard of Ukraine DSTU GOST 7.1:2006 «A System of Standards on Information, Librarianship and publishing. A Bibliographic Notation. A Bibliographic Description. General Requirements and Rules of Composition». Also in the source list has to be at least 5 English language references.

- After he references are added abstracts and keywords in three languages (Ukrainian, Russian and English).

- Abstracts should include: an author's name, a title of the article in (Ukrainian, Russian and English) languages. The authors should pay attention that there should be an abstract in English and half a page A-4 (in a separate file).

- The English text should be executed at the professional level of language proficiency. In the case of a text translated, for example, through the Internet Translator (Google, etc.), or unprofessional, the article will not be accepted for publication.

The article and the abstract should be named:

1. issue number should be placed before the name (11, 4, 7, etc.);
2. dot after the number of issue you should place 2 last figures of the year (14, 15, etc.);
3. underscores (_), then the type of document note – abstract topic – Article;
4. after the title of the articles, underscores (which separate code with the author's name) you should place the author's last name, name in English and initials.

Example: 11.14_note_Olenenko A.doc (where «note» – markS annotations) or 11.14_ topic _ Olenenko A.doc. (Where the topic – refer to the article).

- Publication (title, information about author, text, references, abstract, and keywords) should not exceed 20-30 000 signs.

Additions to the scientific article:

- An electronic version of the article in a format MS Word (docx or doc);
- Information about the author in Ukrainian and English (surname, first name, middle name (in full), academic degree, academic status, place of work and position, mailing address, telephone number);

- A statement signed by the author (s) that sent the article is had been not printed and have not given to any other editions;

- a photo of the author (s) in the format jpg, tif;

- Qualitative illustrative materials supplied by a name and number suitable for scanning;

- Extract from the minutes of the Department with recommendation of the article for publication, duly certified (for the Articles of Ph.D., graduate students and adjunct academic degree).

- An article submitted to the editor without complying with these requirements shall not be published.

- All the authors to note: when supplying article necessarily indicate a brief information about the author, telephone and your own e-mail to ease communication with authors.

Editors reserve the right to review, edit, and reduce decline articles.

For authenticity of the article the author is responsible for.

The royalties are not paid for the publication.

Reprints of published materials in the journal are made only with the permission of the author and the publisher.

Available materials are not returned.

Higher education institution «National Academy of Management»

SCIENTIFIC JOURNAL OF LAW

«Juridical science»

03151, Kyiv, Vinnytska street, 10

Тел. (044)246-24-34